

Suç Olgusu ve Türkiye'nin Suç Endeksine Kuramsal Bakış

Melih Burak Özdemir*

Öz: Evrensel bir olgu olarak suç, geçmişten bugüne hep var olmuş ve olmaya da devam edecek gibi durmaktadır. Suçu bütünüyle ortadan kaldırmak da bu noktada pek mümkün gözükmemektedir. İlk insan, Tanrıyla eşit düzeyde olabileceği vaadiyle kandırılarak yasak elmayı yemiş ve ilk suçunu işlemiştir. Ancak ilk insandan bugüne suç kavramı form değiştirmiş ve pek çok faktörün etkisi altında şekil almıştır. Yaşanan toplumsal değişimlerse bu süreci hızlandırmış, suç konusu ciddi bir gündem olarak insanoğlunu meşgul etmeye başlamıştır. Suç olgusu, çok yönlü sonuçları ve toplumsal barışı zedeleyen yapısı nedeniyle üzerinde düşünülmesi ve çözüm üretilmesi gereken bir konudur. Geçmişten bugüne suçun nedenlerini ortaya koymaya çalışan pek çok yaklaşım olmuştur. Her bir yaklaşım suç olgusuna kendi penceresinden bakmış ve suçu kendi bakış açısından tarife etmeye çalışmıştır. Farklı disiplinlerin suç olgusunu anlamaya ve açıklamaya çalışması ise suç kavramının farklı disiplinleri ilgilendiren bir konu olduğu şeklinde yorumlanabilir. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin suç endeksi oldukça kabarık olup, bunun pek çok sebebi vardır. Türkiye'nin, sosyal sermaye olarak tarif edilen denge yapısının ciddi zarar aldığı ve suç oranlarındaki bu hızlı artışın toplumsal barış adına bir an önce frenlenmesi gerektiği istatistiklerle ortadadır. Çalışmada, suç olgusu psikoloji kuramları perspektifinden incelenmeye çalışılmıştır. Kuramların içselleştirilmesi ve farklı bakış açısı kazanmak adına çalışmanın ruh sağlığı alanında eğitim görenlere fayda sağlayabileceği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Suç, Suç olgusu, Suç endeksi, Toplumsal sermaye, Kuram

* Dr. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, mlhbrk52@hotmail.com, orcid.org/0000-0001-7016-0745

The Phenomenon of Crime and Theoretical Perspective on Turkey's Crime Index

Melih Burak Özdemir*

Abstract: Crime, as a universal phenomenon, has always existed from the past to the present and seems to continue to exist. At this point, it does not seem possible to eliminate crime completely. The first man was deceived by the promise that he could be on an equal level with God, ate the forbidden apple and committed his first crime. However, since the first man, the concept of crime has changed its form and taken shape under the influence of many factors. Social changes have accelerated this process and crime has become a serious agenda item for human beings. The phenomenon of crime is an issue that needs to be thought about and solutions should be produced due to its multifaceted consequences and its structure that damages social peace. From past to present, there have been many approaches trying to reveal the causes of crime. Each approach has looked at the crime phenomenon from its own perspective and tried to describe the crime from its own point of view. The fact that different disciplines try to understand and explain the phenomenon of crime can be interpreted as the concept of crime is a subject that concerns different disciplines. As a developing country, Turkey's crime index is quite high and there are many reasons for this. It is evident from the statistics that Turkey's balance structure, which is defined as social capital, has been seriously damaged and that this rapid increase in crime rates should be curbed as soon as possible for the sake of social peace. In the study, the phenomenon of crime was tried to be analyzed from the perspective of psychological theories. In order to internalize the theories and gain a different perspective, it can be said that the study can be beneficial for those studying in the field of mental health.

Keywords: *Crime, Crime phenomenon, Crime index, Social capital, Theory*

* Dr. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, mlhbrk52@hotmail.com, orcid.org/0000-0001-7016-0745

Giriş

Günümüzde suç oranlarının arttığı ve zaman içerisinde toplumların daha fazla şiddete ve suça meyilli olduğu düşünülmektedir. Tarihsel olarak kayıtlara göz atıldığında suç oranlarının XIX. yüzyılın başında yükselişe geçtiği, XX. yüzyılın başlarında bu yükselişin durduğu ancak II. Dünya Savaşı ve özellikle 1970’li yıllarla birlikte suç oranlarındaki yükselişin hızlandığı görülmektedir (Tuna, t.y.). Pek çok gelişmiş ülkede 1960’lardan 1990’ların ortalarına kadar suç oranlarında ciddi artışlar gözlemlenmiştir (Fukayama, 1999). Bugünse gelişmiş ülkelerin çoğunda suç oranlarının durağanlaştığı, bazılarında ise belirli suç türlerinde azalmaların bile gerçekleştiği ifade edilebilir. Gelişmekte olan ülkelerde ise suç oranları artmış ve bu artışın sebepleri arasında özellikle aile yapısındaki değişimler, bireyselleşme, yerleşimsel hareketliliğin neden olduğu sosyal organizasyonsuzluk, sosyal sermaye ve enformel denetimin zayıflaması, ekonomik gelişmeler ve bunların yarattığı problemler gösterilebilir (Kızmaz, 2012).

Suç, bireyler arasındaki pozitif etkileşimi bozmasından dolayı toplumda güven ve huzuru bozan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Suça maruz kalanlar çoğunlukla travma yaşayanlar iken suça tanıklık edenlerse güvensizlik hissini yaşayanlardır. Yaşanan bu durumsa bireylerin kaygı düzeylerini artırarak, huzur ortamını bozabilmektedir (Groot ve Brink, 2010). Çok yönlü sonuçları sebebiyle suç, insanların can güvenliği ve maddi birikimleri noktasında bireyler açısından ciddi kaygı ve korku kaynağı olabilmektedir. Bu sebeple dünya genelinde politikacı ve kanun yapıcılar için suçla mücadele öne çıkan bir konu olmuştur (Gılıç, 2021).

Modernleşmeyle birlikte toplumlar ekonomik, teknolojik, siyasal, kültürel ve demografik pek çok alanda ciddi değişimler yaşamaktadır. Şehirleşme oranının artması, aile yapısının zayıflaması, madde kullanım oranının artışı, kültürel farklılık ve çatışmaların varlığı, geleneksel değerlerin zayıflaması gibi modernleşmeyle bağlantılı pek çok unsurun suç oranları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir (Kızmaz, 2012). İlk insan Adem ve Havva, iyiyi ve kötüyü bilmede Tanrı’yla eş olabilme noktasında yasak elmayı yemiştir. Daha iyi olma ve daha özel olma isteği Ademle Havva’yı bu suça itmiştir. Bugünse yaşadığımız modern dünyada daha iyi olabilmenin karşılığı hırs ve kıskançlık olarak karşımıza çıkar ki bu da suçun oluşumunda son derece önemlidir (Nişancı, 2020). Mesnevi de şöyle yazar: “*Nefsin ve akranına haset etme. Zira haset, kötü işlerin en kötüsüdür. Kusur ve ayıbın mayası hasettir. Şüphesiz o her şeyde zehirlidir.*” “*Kıskançlık; bütün kusurların mayası, en kötü huydur*”. İyi ve kötü birdir. Hiç kimse saf ya da siyah değildir. Bunu kabullenip, insan olduğumuzu hatırlamak gerekir. Yaşamamız gayesi iyiyi beslemek, kötüyü köreltmektir. Hangisini doyurursanız onu büyütürsünüz içinizde. Zamanla renginiz de ışığınız da değişir. Ya parıldarsınız ya da kararırsınız (Özcan, 2018). Özetle, bu duygular dizginlenemediğinde çıktıkları öfke, saldırganlık ve şiddet olarak gerek bireyin kendisine gerekse de topluma yansiyabilir.

Gelişmekte olan ülkelerde suç oranlarının artışı ve yeni suç türlerinin ortaya çıkışı noktasında ileri sürülen yaklaşımlardan biri olan modernleşmeyle sosyal normların zayıfladığı ve sosyal bütünleşme düzeyinin azaldığı ifade edilir. Bu durumun suçluluk oranlarını arttırdığı belirtilir. Bir anlamda modern değer ve normların yerleşik değerleri çözmesi suç oranlarını da arttırmaktadır (Kızmaz, 2012). Gelişmekte olan ülkelerde kırsaldan kente göç de farklı toplulukların aynı ortamda güçlü bir değerler sistemi yaratmaları önünde bir engeldir. Bu durumsa toplumsal denetim zayıflığına ve suç oranlarının belirli bölgelerde yüksek olmasında oldukça etkilidir. Friday (1998) çalışmasında ekonomik gelişmelerin ciddi sosyal değişimleri tetiklediğini ortaya koymaktadır. Ekonomik gelişmeyle beraber meydana gelen değişimler (Göç, boşanma, kentleşme, kültürel çatışma vb.) beraberinde izolasyon, yabancılaşma, sorumluluk yoksunluğu ya da suçu doğurabilmektedir. Modernleşme, geleneksel toplum yapısını tahrip etmekte ve geniş aile yapıları, lokal cemaat bağları, kutsal/dinsel bağlar zarar görmektedir.

Dünyanın farklı coğrafyalarında gerçekleştirilen çalışmalarla suç olgusu kontrol altına alınmaya ve suçu tamamen ortadan kaldırmanın imkânsızlığı sebebiyle suç önleme stratejileri geliştirilmeye çalışılmaktadır (Sarıtarla, 2016). Suç, ciddi toplumsal bir problem olarak başta hukuk olmak üzere pek çok bilim dalının ilgi alanı içerisine girmiştir. Her bir disiplin kendi sınırları içerisinde suçun toplum için varlığının ne olduğunu tanımlamaya çalışır. Toplumsal bir olgu olarak suçu yalnızca ceza yasalarında tanımlanmış bir olgu olarak kabul etmek doğru değildir. Suç, disiplinler arası bir olgu olarak ele alındığında daha iyi anlaşılabilir bir olgudur. Her bir disiplin suç konusunda birbirini tamamlar ve suçun eksik kalan yanlarını doldurur (Koç, 2019). Yaşadığımız dünyada suçun artışı suç olgusunu anlamaya olan ilgiyi arttırmış ve toplumsal bir sorun olarak görülen bu durumun anlaşılması ve çözülmesi toplumsal barış noktasında öne çıkmıştır. Toplumsal huzur ve barış noktasında ele alındığında suç olgusu yalnızca akademik bir ilgi konusu değil, politika yapıcıların ve sivil toplum kuruluşlarının da üzerinde durması ve çözümler üretmesi gereken bir konudur. Rahimov (2015) göre suçun nedenlerini araştırırken psikolojik ve psikiyatrik etkenleri doğru ele almadan suçun sosyal yönünü belirlemek zordur.

Suç olgusunu etkileyen pek çok etken söz konusudur. Ancak bu çalışmada suç olgusu, suç işleyen bireyler bağlamında normal-anormal birey ayrımı yapmadan kurumsal analizler üzerinden ele alınmaya ve çıkarımlarda bulunulmaya çalışılacaktır. Yapılacak kuramsal analizler de suç olgusuna psikoloji disiplininin penceresinden bakma imkânı verebilecektir. Kuramların daha iyi anlaşılması ve içselleştirilebilmesi adına yapılan çalışmayla alana katkı koymak ve ruh sağlığı alanında eğitim gören lisans öğrencilerine farklı bir bakış açısı kazandırabilmek hedeflenmektedir. Ülkemizde suç olgusuyla ilgili yapılan çalışmalara göz atıldığında suç olgusunun çoğunlukla sosyolojik analizinin yapıldığı (Tuna, t.y.; Kızmaz, 2005; Kızmaz, 2012; Güllü, 2014; Fırat, 2015; Göver ve Şenol, 2017; Bakırcı, 2021; Bingöl, 2022; Sezer, Kahya ve Yıldırım, 2022; Deniz, 2022) ya da felsefi boyutunun ele alındığı (Aktürk, 2017) ancak psikoloji disipliniyle olan ilişkisinin çok da fazla irdelenmediği (Kaner, 1992; Aral, 1997; Gökulu, 2019; Nişancı, 2020; Görgülü, 2021) yorumunda bulunulabilir. Yurtdışında yapılan çalışmalara

göz atıldığında ise (Tannenbaum, ve Zillmann, 1975; Chesney, 1989) suç olgusuyla psikoloji disiplininin ilişkisinin irdelenmeye başladığı dönemlerin oldukça gerilere gittiği görülebilir. Türkiye’de artan suçluluk oranları dikkate alındığında konunun psikolojik boyutunun daha sık işlenmesi ve psikoloji disipliniyle suç olgusu arasındaki ilişkinin sıcak tutulması gerektiğine inanılmaktadır. Bu çalışma böyle bir gereksinimden yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Türkiye’nin Suç Endeksi

Dünyanın ayrı bölgelerinde var olan suçlar nitelikleri, düzeyleri ve yapıları itibarıyla birbirleriyle ilişkilidir. Bu ilişkiyi etkileyen faktörlerse sosyo-ekonomik, bireysel-psikofizyolojik, örgütsel-teknik, demografik ve ideolojiktir. Suçun nedenlerinin tüm dönemlere, toplumlara, devletlere ve hukuk sistemlerine özgü ve kalıcı olduğu ve tümünden ortadan kaldırılmasının söz konusu olmadığı söylenebilir. Ancak suçla mücadelede etmek, suç davranışını önlemek ya da suç gelişiminin olumsuz eğilimlerini azaltmak mümkün olabilir (Aliyev, 2019).

Suç; ailelerin çözülmesi, uyuşturucu kullanımı, intihar gibi toplumsal bozulmanın göstergeleri olarak görülmektedir. Bu göstergelerden hareketle toplumsal sermayenin ne oranda zayıf veya güçlü olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal sermayenin güçlü olduğu toplumlarda şiddet olaylarının daha az gerçekleşeceği söylenebilir. Türkiye’de ise suç ve şiddet olaylarındaki artışlar, toplumsal sermayenin düşüşe geçişiyle izah edilebilir (Kızmaz, 2005).

Tablo 1. 31 Aralık 2023 Tarihi İtibarıyla Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Hükümlülere İlişkin Bilgiler

31 Aralık 2023 tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında bulunan 246 620 hükümlüye ilişkin 1 043 138 suç kaydının suç türü, uyruk ve cinsiyete göre dağılımı, 2023
As of 31 December 2023, the distribution of 1 043 138 criminal records regarding 246 620 convicts in prisons by crime type, nationality and gender, 2023

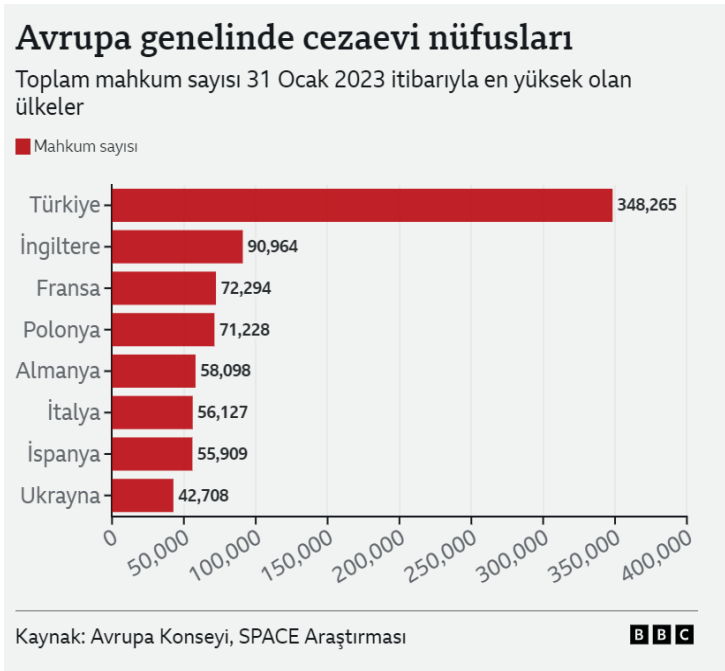
Suç türü Type of crime	T.C. uyruklu - Turkish national			Yabancı uyruklu - Foreign national		
	Toplam - Total	Erkek - Males	Kadın - Females	Erkek - Males	Kadın - Females	Erkek - Males
Toplam - Total	1 043 138	1009 576	33 562	994 806	32 736	14 770
Hırsızlık - Theft	272 346	259 813	12 533	256 956	12 372	2 857
Konut dokunulmazlığının ihlali - Violation of the immunity of residence	97 592	94 310	3 282	93 727	3 221	583
Kasten yaralama - Intentional injury	69 415	68 520	895	68 191	885	329
Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurma ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak Purchase, receipt or possession of narcotics or psychotropic substances for personal use or use of narcotics or psychotropic substances	64 814	62 993	1 821	62 763	1 810	230
Mala zarar verme - Damage to property	60 812	59 507	1 305	59 203	1 291	304
Dolandırıcılık - Theft by deception	54 053	52 135	1 918	52 021	1 914	114
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti Production and trade of narcotics and psychotropic substances	54 043	51 722	2 321	48 806	1 999	2 916
Kasten öldürme - Intentional killing	43 211	42 008	1 113	40 977	1 055	1 121
Yağma - Robbery	39 716	39 081	635	36 750	602	2 331
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile diğer aletler hakkında kanun Law on firearms, knives and other tools	31 158	30 899	259	30 747	254	152
Tehdit - Threat	28 930	28 549	381	28 486	377	63
Hükümlü veya tutuklunun kaçması - Escape of a convict or arrested person	24 283	23 727	556	23 452	551	275
Kıyılı hürriyetinden yoksun kılma - Deprivation of liberty	18 457	18 084	373	17 073	354	1 011
Hakaret - Insult	17 786	17 324	462	17 297	458	27
Resmî belgede sahtecilik - Counterfeiting official documents	14 971	14 715	256	14 654	253	61
Silahlı örgüt - Armed organisation	13 826	12 483	1 643	11 531	1 625	652
Çocukların cinsel istismarı - Sexual abuse of children	13 331	13 239	92	12 803	90	436
Banka veya kredi kartılarının kötüye kullanılması - Misuse of bank or credit cards	13 200	12 842	358	12 791	354	51
Görevi yapmaması için direnme - Prevention of public duty	11 348	11 049	299	11 021	293	28
Çek kanunu - Law on checks	8 183	7 960	223	7 955	222	5
Trafik güvenliğini tehlikeye sokma - Endangering traffic safety	7 972	7 920	52	7 902	52	18
Fuhuş - Prostitution	6 706	5 892	814	5 869	776	23
Askerî ceza kanunu - Law on military criminal	5 562	5 562	-	5 562	-	-
Cinsel saldırı - Sexual assault	4 585	4 547	38	4 416	38	131
Diğer suçlar - Other crimes	66 838	64 905	1 933	63 853	1 890	1 052

Kaynak: Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2023

Türkiye’de ceza infaz kurumlarına 1 Ocak-31 Aralık 2023 tarihleri arasında giren hükümlülerin %16,9’u hırsızlık, %12,5’i kasten yaralama, %10,1’i kullanmak için uyuşturucu ya da uyarıcı madde satın almak, kabul etmek, bulundurmamak, %5,4’ü dolandırıcılık, %5,4’ü tehdit suçundan hapse girmiştir (Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2023).

Bir başka raporda Türkiye, Avrupa Konseyi’ne üye ülkeler içerisinde 31 Ocak 2023 itibarıyla yaklaşık 350 bin kişiyle mahkûm ve tutuklu sayısının en yüksek olduğu ülkedir (Ceza İstatistikleri Raporu, 2023).

Tablo 2. Avrupa Geneline Hapishanelerdeki Tutuklu Sayıları (Avrupa hapishanelerini tutuklu sayıları. Her çizgi 50 bin kişiyi temsil ediyor)

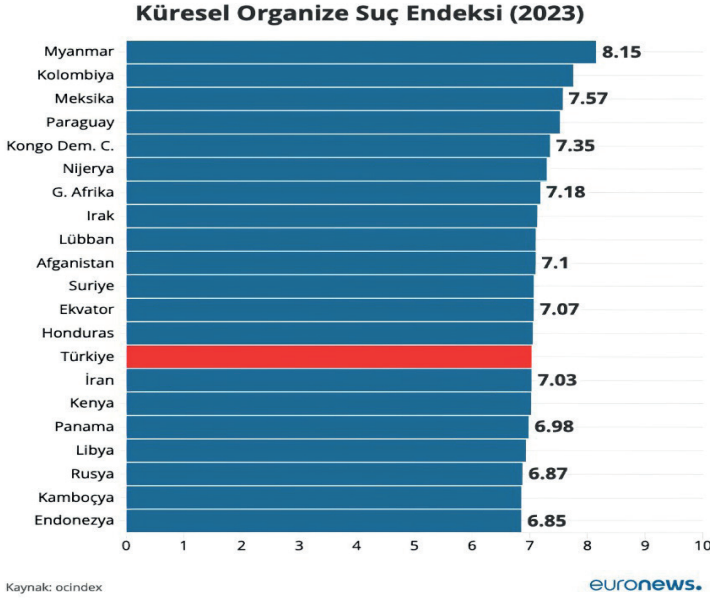

Rapor, Türkiye’de tutuklu ve hükümlü sayısında son 18 yılda gerçekleşen değişimi de gözler önüne sermektedir. Türkiye’de cezaevlerindeki hükümlü sayısı 2023’de, 2005’e oranla %439 daha fazladır (Kurtuluş, 2024).

Küreselleşme süreciyle birlikte ivme kazanan değişim, suçun dünyada organize, sınırları aşan ve yeni formlarda işlenmesine sebep olmuştur. Bu noktada Türkiye’de bireysel işlenen suçlar son dönemlerde grup ya da oluşumlarca işlenmeye başlanmıştır (Fırat, 2015). 2023 Küresel organize suçlar endeksine göre Türkiye Avrupa’da lider, dünyada ise 14. sırada yer almaktadır. Endeks puanlaması şöyledir: 1 en düşük, 10 ise en yüksek skordur. Yüksek skorlar mevcut ülkede organize suç oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Organize suç

skoru için o ülkedeki suç ortamına ve suç aktörlerine bakılmaktadır. Türkiye'nin 2021'de 6,89 olan skoru, 2023'de 7.03 olarak revize edilmiştir (Küresel Organize Suçlar Endeksi, 2023).

Tablo 3. 2023 Küresel Organize Suç Endeksi

Kaynak: Küresel Organize Suçlar Endeksi, 2023

Eurostat 2019 verileri, Avrupa'da cinayet sonucu yaşamlarını kaybedenlerin en yüksek olduğu ülkenin Türkiye olduğunu göstermektedir. Erkeklerden fiziksel ya da cinsel şiddet gören kadınların oranında Türkiye yine liderdir. 2019 verilerine göre Türkiye'de kadına şiddet %38'dir ve neredeyse 10 kadından 4'ü erkek şiddetine maruz kalmaktadır (Bireysel silahlı saldırı, t.y.). İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya, 2023 yılında 308, 2024'ün ilk 6 ayında ise 166 kadının uğradığı şiddet sebebiyle yaşamını kaybettiğini belirtmiştir (Nogay, 2024).

Genel hatlarıyla Türkiye'nin suç endeksine göz atıldığında var olan tablo gelişmekte olan bir ülke olarak ülkemizin dönüşüm içerisinde olan bir ülke olmasıyla yorumlanabilir. Tarım ve hayvancılık ülkesi olarak başladığımız serüvenimiz bugün sanayileşmeye doğru evrilmekte, bu durum da kırsaldan kente göçü hızlandırmaktadır. Bu ise farklı kültürlerin, yapıların, dini inançların bir arada yaşaması demektir. Diğer yandan farklı ülkelerden alınan göçler, ekonomik krizler, işsizlik vb. pek çok etken de suçu doğurmaktadır ve suç oranları hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu anlamda suçun önlenmesi adına gerekli adımların atılması ve tedbirlerin politika yapıcılar tarafından alınması önemlidir. Bu faktörler farklı bir çalışmanın

konusu olarak ele alınabilir ancak bu çalışmada suç olgusunun psikoloji disiplini ile olan ilişkisine bakılacak ve Türkiye'nin suç karnesinin kuramlar üzerinden analizi yapılmaya çalışılacaktır.

Suç Olgusu Üzerine Kuramsal Analiz

Suç ve suçluluk kavramları her toplumda tartışılacakmış, suç ve suçlu davranışına ilişkin tanımlarsa toplumdan topluma ve zamana göre hep değişmiştir. Bu sebeple suçun sebeplerine dönük olarak kuramlar hep farklı noktalardan bakmıştır. Bazı kuramlar suçu çocukluk yaşantılarına yüklerken, bazıları biyolojik/genetik aktarımlara dayandırmakta, bazılarıysa suça dönük davranışların toplumsal normlardan kaynaklandığı ileri sürmektedir. Muhakkak ki bu kuramlar suçlu bireyin yaşadıklarını farklı pencerelerden açıklama eğilimindedir (Görgülü, 2021). Yaşanan bu gelişmelerse farklı disiplinlerden bilim insanlarının dikkatini bu yöne çevirerek, suç işlemenin kaynağını açıklamaya itmiştir (Cömertler ve Kar, 2007).

Biyolojik temelli yaklaşımlar suçu anlamaya dönük ilk girişimler olarak yorumlanabilir (Gökulu, 2019). Bu yaklaşıma göre suç teşkil eden davranışlar bireyin kontrolü dışında oluşan refleksif davranışlardır. Pozitivist bilim anlayışı ölçülebilir ve gözlemlenebilir olanın bilimin çalışma sahası içine girmesi gerektiğini söyler. Pozitivist anlayışın yansıması olarak biyolojik yaklaşımlar bireylerdeki fizyolojik özelliklerin (vücut yapısı veya kafatası büyüklüğü gibi ölçülebilir ve gözlemlenebilir) suçla ilintili olduğunu söylemişlerdir. XVIII. yy'dan itibaren bilimsel alanda popülerite kazanan pozitivist yaklaşımla birlikte suç olgusunu açıklamaya çalışan görüşler gözlemlenebilir en somut birim olan bireyi ön plana çıkarmaya başlamıştır (Gökulu, 2019). Suç ve ceza kavramlarına ilişkin pek çok açıklama yapılmış, özellikle suçun sebeplerine ilişkin birçok görüş ortaya konmuştur. Fakat hiçbir görüş bu kavramları ve sebeplerini net ortaya koyamamıştır. Suç davranışının çevresel, biyolojik ve bireysel faktörler, kişilik, aile sistemi, ekonomik düzey ve eğitim düzeyi gibi etkenlerle ilişkili olabileceği kabul görmüştür (Görgülü, 2021).

Suçun açıklanmasına dönük ilk kuram Klasik Kuram olup, Fransız İhtilali öncesi hukuk ve ceza adaletine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Suç sadece kral, devlet ve kiliseye karşı gelinen olumsuz davranışlar olarak kabul görmektedir. Klasik Ekol; bireylerin, davranışlarının neticesini düşünüp, sonra suç davranışını işledikleri üzerine temellenir. Ceza ise, suçlu serbest kaldıktan sonra caydırıcı etki yapacak şiddette olmalıdır. Bu yaklaşım, suç ve cezaya hukuk penceresinden bakarak, suça neden bireylerarası fark(lar) dikkate alınmadan suçun değerlendirilmesini önerir. Bu kurama göre suç ve ceza arasında bir uyum olmalıdır. Suçun psikolojik açıklanmasına göre ise suç, biyolojik sebepler dışında düşünce kalıplarının ve yaşam tecrübelerinin neticesi olup, suç eylemleri birey zihninin ve davranışlarının sonucudur (Hemant, 2023).

Psikanaliz

Psikanalitik kriminolojinin *Parricide* (1911) isimli çalışmayla başladığı söylenebilir fakat asıl temeli 1916'da Freud'un *Suçluluk Duygusu'ndan Kaynaklı Suç İşleme* isimli eserini yayımladığı ve pek çok suçlunun, suçtan önce gelen ve cezaya gereksinim duyan bilinçdışı bir suçluluk duygusu tarafından yönlendirildiğini ileri sürdüğü dönemde atılmıştır. Freud, insan davranışına yön veren faktörün, bireyin içinde yaşadığı ve erken çocukluk döneminde şekillenen bilinçaltı kavramı olduğunu söylemektedir. Bireyin yalnızca biyolojik bir canlı olmadığı, içsel dinamiklerine yön veren psikolojik bir canlı olarak da ele alınması gerektiğini ifade eder (Reid 2006). Bilinçdışı suçluluk kavramına ilk kez Freud dikkat çekmiştir. Ahlaki mazoşizm olarak da isimlendirdiği kavramla da yakından ilişkilidir. Bu eğilime sahip bireyler çektikleri acının kişiliklerini geliştirdiğini, daha büyük bir erdeme hizmet ettiği yönünde bir inanca sahip olarak kendilerini zor durumda bırakan davranışlarına son vermek yerine, acı çekmeyi devam ettirerek ahlaki bir zafer kazanmayı ve özsaygılarını sürdürmeyi hedefleyebilirler (Mc Williams, 2014). Psikoanalitik Tanı Kılavuzu'nun (PDM: Psychodynamic Diagnosis Manual) 2. baskısında (2017; akt. Keser, 2022) mazoşizmin farklı alt tiplerinden biri olan Ahlaki Mazoşizm (içe dönük tip) kendini feda etmeyi ve acı çekmeyi erdemle ilişkilendirir. Diğerini gözetmek, kendini ihmal etmek ve neticesinde ahlaki olarak üstünlük elde etmek söz konusudur. Freud (1924) göre Ahlaki Mazoşizm'de bilinçdışı suçluluk ve cezalandırılma beklentileri ön planda olup, kökenlerinde ensest arzu ve ödipal çatışmaların yatabileceği ifade edilir.

Oedipus kompleksinin kız ve erkek çocuklarında seyri ve çözümü farklılık gösterebilmektedir. Bu süreçte erkek çocuk, anneye birlikte olma arzusunu annesine, yetişkinlerden gördüğü şekliyle göstermek isteyebilir. Anneye dokunmak, birlikte uyumak ya da penisini göstermek gibi. Ancak babasının kendisinden daha güçlü ve daha büyük bir penisi olduğunu fark eden çocuk, başta rakip olarak gördüğü ve düşmanca duygular beslediği babasının onu cezalandırabileceği (hadım etmek) korkusunu yaşayarak (kastrasyon) babaya beslediği saldırgan dürtüleri bilinçdışına iterek bu karmaşayı çözümler. Bu çözümle beraber erkek çocuk babasının tutum ve davranışlarını içselleştirerek erkek cinsel kimliğini kazanmaya başlar. Bu özdeşimle beraber çocuk, ebeveynlerinin ahlaki değerlerini içselleştirir ve süperegosunun gelişmesini sağlar (Yerlikaya ve İnanç, 2012). Kız çocukları ise doğuştan hadım oldukları fikriyle birlikte, bir penise sahip olmak (penis özentisi) isterler. Hadım olmalarına neden olan annelerine duydukları kinden ötürü, kendilerine penis bahsedebilecek babaya karşı libidinal duygular oluşmaya başlayabilir. Bir penise değilse bile penisi olan babaya ya da en azından ondan bir bebeğe (hatta bir erkek bebeğe) sahip olmayı düşlerler. Bunun için anne başta rakip olarak görülürken, zamanla erkek çocuklarında olduğu gibi düşman görülen ebeveynin üstünlüğü kabul edilip, onunla özdeşim kurularak sorun çözülür (Esen, t.y.). Bunlar yaşandığında dönemin sağlıklı geçirildiği yorumunda bulunulabilir.

Ödipal dönem, çocuğun karşı cins ebeveynine karşı hissettiği duyguların yer aldığı ve hemcins ebeveyni ile olan çatışmasının yaşandığı dönemdir. Bu dönemi sağlıklı geçiremeyen bireylerde ise ödipal çatışmalar gözlemlenebilir. Bu dönem, çocukların cinsel kimliklerini oluşturdukları ve ebeveynleri ile olan ilişkilerini daha doğru zemine oturtmaya başladıkları dönemdir.

Ensest arzuların kökeninde, geçmişte aynı davranışa maruz kalmış olmak yatıyor olabilir. İlkaracan, Gülcür ve Arın'a (1996) göre ensest, kan bağı ve akrabalık derecesini temel ölçüt kabul etmektedir. Aile fertlerinin kendi aralarında ya da yakın akrabalar arasında yer alan cinsellik, ensest kategorisi altında değerlendirilebilir. Küçük çocuk, erişkinler, yetişkinler, olgun bireyler arasında bilinçli, isteğe bağlı veya bilmeden, isteğe bağlı olmayan ilişkiler bu tanımlamanın çerçevesini tayin etmektedir. Aile içinde ensest olgusu suçluluk duygusunu ortaya çıkardığı ve tabu kabul edildiği için gizlendiğinden, gerçek sıklığı bilinmemektedir. Çoğunlukla baba-kız, erkek kardeş-kız kardeş ensest varlığına rastlanmaktadır. Anne-baba arasında çözülmemiş sorunlar, kız çocuğun evde kadın figürü oluşu, babanın eşinden ve evinden uzak kalması, yoksulluk, kapalı yaşam biçimi, babanın saldırgan tavrı ve alkol kullanımı ensest olgusunu kolaylıkla ortaya çıkarmaktadır. Psikanalize göre ensest, ödipal çatışmanın çözülmemesinin bir sonucudur.

Bu bilgilerden hareketle, birey çocukluğunda fiziksel ya da cinsel istismara maruz kalmış ya da bu anlamda travmatik bir yaşantıya sahip olmuş olabilir. Bu sebepten ötürü de bilinçdışı olarak bu travmatik yaşantısını (ensest mağduriyeti) yetişkinlik döneminde tekrarlama arzusu duyarak güç ve kontrol gereksiniminden hareketle aile içerisinde ya da yakın çevresinde en güçsüz bireyi seçerek bu gereksinimini giderme eylemi sergileyebilir. Bu anlamda aile dinamiklerine, ailedeki rollerin ne oranda doğru işlediğine, aile içi iletişimin sağlıklı olup olmadığına göz atmak gerekir. Tablo 1'e bakıldığında çocukların cinsel istismarı, cinsel saldırı ve fuhuş işlenen suçlar arasında yer almaktadır. İşlenen bu suçlar bu noktada çocukluk dönemi travmatik yaşantılar ya da ensest arzularla açıklanabilir.

İçeride dönük ya da ahlaki mazoşizm kavramı bireyin kendini feda etmesi ve acı çekmeyi erdemle ilişkilendirmesidir. Reddedilen sadizmin bir görünümü olarak tamamen diğerini gözetmek, kendini ihmal etmek ve bunun sonucunda da ahlaki olarak bir üstünlük elde etmek söz konusudur (Keser, 2022). Ahlaki mazoşizmde süpereo tarafından ilahlaştırılan bir cinsel nesneye, cinsellikten arınmış gibi görünen bir esaret ve boyun eğme söz konusudur. Bilinçdışı suçluluk ve cezalandırılma beklentileri ön plandadır. Ahlaki mazoşizmin kökenlerinde ensest arzular ve ödipal çatışmaların yatabileceği belirtilmektedir (Freud, 1924). Diğerlerini öncelikle kendini değersiz görme olarak yorumlayabileceğimiz ahlaki mazoşizmle birey, çektiği acılarla çevresindeki bireylerin acı çekmesini arzuluyor olabilir. Acı çekmesini istediği kişiler çocukluğunda ihtiyacı olan sağlıklı çevreyi ona sunmayan, gereksinimlerini karşılamayan, kendisini devamlı suçlu hissettiren, sınırlandıran ya da otoriter tavırlarla kendisini yetiştirenler olabilir. Bu noktada birey, suç

işleme eylemiyle kendine değer atfediyor ve kendini değerli hissediyor olabilir. Birey suç işleme eylemi ile var oluyor, ben de varım diyerek aslında dikkatleri kısa bir süreliğine de olsa üzerine çekmeyi başarıyor denebilir. Özetle birey, çevresine duyduğu öfke ve kızgınlığın bir neticesi olarak suç işlemiş olabilir. Tablo 2 bu açılardan ele alınabilir ve Türkiye’deki hükümlü sayısının neden Avrupa’da ilk sırada olduğu psikanaliz penceresinden bu şekilde değerlendirilebilir.

Teoriye göre suç davranışı bilinçdışı çatışmalardan ve çocukluk deneyimlerinden kaynaklanabilir. Bu çözülmemiş çatışmalarsa yaşamın ilerleyen dönemlerinde suç davranışı olarak ortaya çıkabilir. Örneğin, çocukken istismara ya da ihmale maruz kalmış bir birey istismarcısına karşı bastırılmış öfke/kızgınlık hissedebilir ve bu durum saldırganlık ya da aile içi şiddet gibi suç davranışlarına neden olabilir. Suç davranışı ayrıca bireyin güç ve kontrol gereksiniminin bir sonucu olabilir. Bu gereksinim yetersizlik duygularından veya bireyin yaşamının diğer alanlarındaki kontrol eksikliğinden kaynaklı olabilir. Bu durumsa hırsızlık ya da uyuşturucu ticareti gibi suç eylemleri olarak karşımıza çıkabilir (How does the psychoanalytic theory explain criminal behavior; t.y.). ‘*Madem güçlü her zaman haklıdır, o zaman yapılacak şey, her zaman güçlü olmaya bakmaktır*’ Rousseau (2012). Güç gereksinimi diğerlerini kontrol etme ve nüfuz kullanma gayesiyle ortaya çıkmaktadır. Güç gereksinimi yüksek bireyler statülerini kullanarak başarıya ulaşmaktan da zevk alırlar (Özkalp ve Kirel, 2011).

Tablo 1’e bakıldığında ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin suç kayıtlarının suç türünün başında hırsızlık, 7. sırada ise uyuşturucu madde imal ya da ticaret suç türü gelmektedir. Psikanalize göre suç davranışı bireyin güç ve kontrol gereksiniminden kaynaklı olup, yetersizlik duygusunun bir sonucu olabilir. Bu teori üzerinden yorum yaptığımızda 31 Aralık 2023 tarihi itibarı ile Türkiye’de ceza infaz kurumlarındaki hükümlülerin güç ve kontrol gereksiniminden söz edilebilir. Bu da statü sahibi olma, bir işin başında olma, güç sahibi olarak hükmetmek ve kim daha güçlü fikrine doğru evrilen bir süreç olarak yorumlanabilir. Yıldız’a (2004) göre cezanın eşlik ettiği otoriter ebeveyn tutumunda ebeveynler çocuklarına katı kurallar koyarlar. Çocuğun davranışları üzerinde anne babanın kontrolü fazladır. Bu tür tutum sergileyen ailelerde yetişen çocuklar korkak, boyun eğen, otoriteden çekinen, kendinden istenilenden fazlasını yerine getiren ancak otorite kalktığında isyankar ve kendilerinden daha zayıflar karşısında saldırgan bir kişilik sergileyebilirler. Bu anlamda mevcut tablo hükümlülerin katı ebeveyn tutumlarıyla yetiştirilmiş olabilecekleriyle yorumlanabilir.

Özellikle anal dönemde katı ve baskıcı bir disiplin anlayışla yetiştirilen çocukların güç peşinde koşan, haz odaklı, sahip olduğu şeylerle fazlaca ilgilenen ve itaat etmeyle karşı gelme arasında kalan bir kişilik ortaya koyabileceği söylenebilir (Freud, t.y.). Otoriter ebeveyn tutumu ya da çocukluk dönemi travmatik bir yaşantının varlığı bilinçdışı suçluluğu tetikleyen faktörler olarak yorumlanabilir. Çocuksu meraklara karşı onay vermez ebeveyn tutumu ya da çocuğun bağımsızlaşma isteğine karşı ebeveynlerin izin vermeyişi veya suçlu hissettirmesi

bilinçdışı suçlulukla ilişkilendirilebilir. Ayrıca çocukluk dönemlerinde çocuğa bakım verenlerce çocuğun gereksinimlerinin karşılanmayışı ya da çocuğun gereksinimi olan doğru çevrenin verilmeyişi suç olgusunun temel bileşenleriyle birlikte değerlendirilebilir.

Psikoanalitik görüşe göre suç, benlikle (ego) üst benlik (süperego) gelişimindeki yetersizlikler sebebiyle alt benliğin (id) denetim altına alınmamasından doğar. İd, çok gelişmişse birey suç işlemektedir. Aşırı gelişmiş üst benlikse id'in arzularının doyurulmasına izin vermez ve nevrotik bir kişilik ortaya çıkar. Nevrotik suçlularsa tüm suçlular içerisinde önemli bir grubu oluşturmaktadır (Demirbaş, 2002). Psikanalize göre id, suç davranışından sorumlu kabul edilir. İd, neyin doğru neyin yanlış olduğuyla ilgilenmeden gereksinimlerinin hemen yerine getirilmesiyle ilgilenir. Örneğin, suçlular kurbanlarıyla ya da toplumsal yasa ve düzenlemelerle ilgilenmezler. Çoğunlukla yalnızdırlar. Diğerlerinin canlarını ya da mallarını zorla alarak, istediklerini elde etmekle ilgilenirler ve bu süreçte diğer bireylere zarar verirler (Hemant, 2023). İd baskın, ego ve süperego zayıfsa, birey sonuçlarını ya da başkaları üzerindeki etkisini düşünmeden dürtüsel davranışlarda bulunabilir. Sonuçta bağımlılık, düşünmeden hareket etme ve suç teşkil eden davranışlar sergileyebilir (Cherry, 2025). Tablo 1'den anlaşıldığı üzere hırsızlık, kasten yaralama/öldürme, konut dokunulmazlığının ihlali, mala zarar verme gibi eylemlerinden ötürü bireylerin cezaevine girdiği görülebilir. Yani Türkiye'de bu suçları işleyerek cezaevine giren bireylerin alt benliklerinin (id) baskı altında olduğu şeklinde bir yorumda bulunulabilir.

İd, kendisini yalnızca ihtiyaçlara göre ayarlayan, eleştiri kabul etmeyen, güdüsel ve durdurulamayan yanımızdır. Buna verilebilecek en iyi örnek; cinsellik, saldırganlık, açlık, kin vb. Bu yönü ağır basan birey vicdan olgusundan da yoksundur (id, ego, süperego; Wikipedia, t.y.). Bu anlamda vicdan olgusundan yoksun olan id, insanın durdurulamaz hayvansı yanı olarak yorumlanabilir. Çocukluk dönemi gereksinimlerinin bakım verenlerce doğru şekilde karşılanmaması bireyde kaygı ve gerginlik yaratabilir. Bu istekleri yerine getirmek içinse id düşünmeden hareket etme davranışları sergileyebilir. İd'in dürtülerine teslim olmaksızın bireyin eylemleri hakkında suçluluk hissetmesine neden olabilir. Bu noktada id'in isteklerinin bastırılması süperego'nun kendisini iyi hissetmesine yardımcı olacaktır şeklinde psikanaliz teori üzerinden bir yorumda bulunulabilir. Özetle, psikanalize göre insan davranışı basit bir etki tepki mekanizmasının çok ötesinde ele alınmalıdır denebilir.

Freud, süperegonun vicdan ve ego ideali olmak üzere iki bileşenden oluştuğunu söyler. Vicdana aykırı hareket etmek cezalandırılma ya da suçluluk duygusu yaşama gibi olumsuz sonuçları tetikleyebilir. Ego ideali ise ne yapmamız gerektiğine inandığımız, nasıl davranmamız gerektiğini hissettiğimiz ve başkalarına nasıl davranmamız gerektiğini düşündüğümüz alandır (Cherry, 2025). Freud'a göre süperegosu yeterince gelişmemiş olan birey toplumsal değerleri hiçe sayarak, dürtüsellik ile etkisiyle suç işleyebilir (Geçtan, 2008). Bireyin nasıl davranması

gerektiğine dönük içsel bölümü oluşturan süperegonun zayıf olması cinsel suçlar, cinayet ve saldırı gibi şiddet suçlarının görülmesine neden olabilir (Schmallegger 2003). Tablo 1’den anlaşıldığı üzere listede kasten yaralama, mala zarar verme, kasten öldürme, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma ve çocuklara cinsel istismar gibi cinayet, saldırı ve cinsel suçlarla ilişkilendirilebilecek pek suç kaydının olduğu görülebilmektedir. Teoriye göre de bu suçlar bireylerdeki süperegonun zayıf olmasıyla ilişkilendirilebilir.

Aşırı gelişmiş süpergosu olan bireyler ise istediklerini gerçekleştirdiğinde bu eylemi niçin yaptıklarını sorgulamak ve kendilerini suçlamak şeklinde bir eğilim gösterebilirler. Birey, davranışından ötürü kendisini ne kadar suçlu hisse derse, süpergosu da o oranda cezalandırmasını isteyecektir. Bu da bazı bireylerin yakalanmak ve cezalandırılmak istedikleri için suç işledikleri anlamına gelebilir (Vito ve Maahs, 2017). Aşırı gelişmiş bir süperego yaptıklarından dolayı bireyin cezalandırılmasını isteyebilir. Yani içselleştirilmiş doğru ve yanlış duygularının bireye yaptığı aşırı baskı bireyi hataya sürükleyebilir. Freud, akıldışı inançların mantıklı olanlarla yer değiştirilmesi halinde içgörü yöntemiyle sağlıklı bir kişiliğin geliştirilebileceğinden söz eder. İd, ego ve süperego’nun dengeli gelişimi bu anlamda sağlıklı bir bireyin gelişimi noktasında önemlidir. Corey (1996) Psikanalitik yaklaşımda bilinçaltı yaşantılara ilişkin içgörü kazanmak, gelişmenin temeli olarak ele alınmaktadır. Freud’a göre içgörü, iyileşmeyle paralel giden bir kavramdır. Ona göre içgörü, psikolojik belirtilerin ne anlama geldiğinin ve bas-kılanmış düşüncelere ilişkin sağlıklı işlevde bulunmayı engelleyen sebeplerin neler olduğunun anlaşılmasıdır. Özetle, birey geçmiş deneyimleri hakkında içgörü kazanamadığı sürece ne kişiliğini değiştirebilir ne de şu anda yaşamakta olduğu çatışmalarını çözebilir.

Protagoras’ın ‘*Üşüyen için rüzgâr soğuk, üşümeyen için soğuk değildir*’ savı bir şeyin iyi ya da kötü oluşunun bireylere göre değişebileceği anlamına gelmektedir. Bu saptama aynı zamanda evrensel değerlerden söz etmenin de imkânsız olduğu anlamına gelir (Özlem, 2010). Gilbert Harman’a göre tek bir ahlâkî doğru yoktur. Ahlâkî doğru, her bireyin içgüdüsel olarak sahip olduğu görüş veya doğru olduğuna inandığı şeydir (Harman, 2000). Ahlâkî yargıların nesnel olduğunu kabul etmeyenler, insanların diğerlerinin eylemleriyle ilgili hüküm verecek yetkinlikte olmadığını düşünür. Onlara göre ahlâk bir vicdan meselesidir. Kendimiz için ne doğru ne yanlış bunun kararı bize aittir. Ahlâkî yargılar öznel oldukları için bireyden bireye farklılık gösterir. Özetle, hiçbir ahlâkî iddia diğerinden daha doğru ya da yanlış değildir (Nuttall, 2011). Bu bilgilerden hareketle acaba Türkiye’de suç işleyen bireylerin kendilerine has öznel yargıları mı var ki bu şekilde suç oranları yüksektir? sorusu akla gelebilir ya da zayıf süperegonun etkisiyle toplumsal normlar mı hiçe sayılmaktadır? diye sorulabilir. Çünkü Tablo 2 ve 3’e bakıldığında Türkiye cezaevlerinde bulunan hükümlü sayısında ve organize suçlar noktasında Avrupa’da ilk sıradadır. Bu istatistikler oldukça ciddi olup, üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olduğu yorumunda bulunulabilir. Acaba ülke olarak ahlaki bir yozlaşma mı

yaşamaktayız yoksa ahlaki normlar bağlamında bir dejenerasyon süreci içerisine mi girdik? bunların irdelenmesinin öneminden söz edilebilir.

Freud'a göre çocukluk dönemlerinde annelerince devamlı kısıtlanan bireyler, kısıtlama gösteren kişiyi yücelterek durumun üstesinden gelmeye çalışır. Bunu yapamayan veya kısıtlanmayla baş edemeyenlerin, kadına dönük nefret suçlarını işleme olasılıklarının, hayatlarının sonraki evrelerinde yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Schmallegger, 2003). Freud, çocuğun ilk arzu nesnesinin kendisini besleyen ve yaşam veren annesi olduğunu ifade eder. Çocuğa bakan, onu besleyen ve haz veren rollerini aynı anda taşıyan anne, çocuğun ilk baştan çıkarıcısı kimliğini de bu noktada üstlenmiş olur (Korucu, 2011). Bu anlamda çocuk, anne ile olan ilişkisi sayesinde dünyayı tanır ve anlamlandırabilir denebilir. Anne figürünün çocuk açısından değeri tartışılmazdır. Fakat anne tarafından devamlı kısıtlanan, suçlu hissettirilen, gereksinimleri karşılanamayan çocuk savunma mekanizması yoluyla durumun üstesinden gelmeye çalışır. Bununla baş edemediğinde ise sonraki dönemlerde kadın cinsiyete dönük suçlar işleme olasılığı oldukça yüksektir. Nitekim ülkemizde kadına dönük suç oranlarına göz atıldığında durum oldukça düşündürücüdür.

Freud'un görüşlerinden hareketle suç işleyen bireylerin alt benliklerinin (id) denetim altına alınamadığı ya da aşırı gelişmiş bir süperegonun varlığının id'in isteklerine set çekerek onu frenlemeye çalıştığı ve neticesinde suç eyleminin ortaya çıktığı yorumunda bulunulabilir. Suç işleyen bireylerse yeterince gelişmemiş süperegolarının etkisiyle dürtüsel olarak suç işlemiş/işliyor olabilir. Özgürlük dediğimiz şey klasik anlamda diğerinin alanına girene kadardır. Aksi durum hak gaspı ya da diğerlerinin özgürlüğünü kısıtlamak anlamına gelir. Yani bir anlamda zayıf bir süperogoya sahip birey dürtüsellüğün de etkisiyle toplumsal normları hiçe sayarak suç işleyebilir. Ahlaki bir pusula görevi gören süperegonun aşırı gelişmiş hali ise bireyin kendisini suçlama eğilimine ve cezalandırılma isteğiyle hareket etmesine yönlendiriyor olabilir. Aşırı süperegoya sahip bireyler ulaşılmaz standartlar yerine daha gerçekçi hedeflere yönlendiğinde, olumlu iç konuşmalar yaptığında ya da zorluklar karşısında kendine karşı daha şefkatli olmayı başardığında, suçun önüne geçmek bu noktada mümkün olabilir.

Sosyal Öğrenme Kuramı ve Davranışçılık

Sosyal öğrenme kuramı taklit davranış üzerinde durarak suçun, olumsuz davranışların taklit edilmesiyle ortaya çıktığını söyler. Eşine şiddet sergileyen bir babanın çocuğunun da benzer davranışları sergileyeceğini ifade eder. Bu şekilde davranan bir çocuğun şiddete başvurması bu noktada öğrenilmiş bir davranış olacaktır (Cullen ve Agnew, 2003). Ebeveynlerin birbirlerine şiddet uyguladığı ailelerde çocukların davranışlarında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu durum çocuklarda içine kapanma, korkma, ağlama, bağırma, saldırganlık, ani öfke patlamaları, asilik, yalan söyleme gibi davranışlar olarak kendini gösterebilmektedir. Ayrıca

sosyal öğrenme teorisine göre çocuk bu şiddet eylemlerini bir süre sonra arkadaşlarına, aile fertlerine uygulayabilmekte ve suça karışabilmektedir (Bayındır, 2010; Topçuoğlu, 2014).

Bandura, şiddetin öğrenilen bir davranış olduğunu göstermek için hacı yatmaz olarak bilinen oyuncağa yöneltilen şiddet görüntülerini çocuklara izlettirmiştir. Görüntüler izletildikten sonra oyuncağa yönelik tepkilerini gözlemlemek içinse çocuklar odaya bırakılmışlardır. Deney esnasında çocukların oyuncağa çekikle şiddet uyguladıkları ve tehdit içeren sözler söyledikleri gözlemlenmiştir. Farrington (1991) mahkumlarla yaptığı çalışmasında ebeveynin fiziksel cezayı sık kullanmasının veya sert bir disiplin uygulamasının suça yönelimi arttırdığını ortaya koymaktadır. Straus'a (1991) (akt. Deniz, 2022) göre çocukluk çağında tecrübe edilen şiddetle yetişkinlik dönemi saldırgan davranışlar arasında ilişki söz konusudur. Çocukken şiddete tanıklık eden bireylerin, şiddetle karşılaşmamış çocuklara göre şiddet uygulama ihtimallerinin üç kat daha fazla olduğu görülmektedir. Mihalic (2007) çalışmasında ise şiddete maruz kalan çocukların ileride eşlerine veya çocuklarına şiddet uygulama ihtimallerinin, şiddete maruz kalmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yapılan çalışmalar (Bal, 2004; Akbaba, 2011) uyuşturucu kullanan gençlerin büyük çoğunluğunun ailesinde uyuşturucu kullanan bireylerin olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmalar sosyal öğrenme kuramının öğrenme konusunda taklit davranışa yaptığı vurguyu desteklemektedir. Yani olumsuz davranışlar taklit etme yoluyla içselleştirilmekte ve toplumsal yaşamda olumsuz örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'deki suç oranlarının yüksek oluşunu (Tablo 1, 2 ve 3) sosyal öğrenme kuramı bağlamında ele alırsak suç işlemiş bireylerin ailesinde şiddet uygulanan sosyal çevrelerden geldikleri, ailelerinde suç işleyen birey(lerin) olduğu, rol model anlamında olumsuz örneklerin çokluğu şeklinde bir yorumda bulunulabilir. Ayrıca suç ve suçlu oranları arttıkça bu bireyleri rol model alan sosyal çevrelerinin de suça karışma ihtimallerinin yüksek olacağı yorumunda bulunulabilir.

Sosyal öğrenme kuramının en temel bileşeni '*taklit*' olgusudur. Ailesinde şiddeti tecrübe eden ve karakter oluşumu yeni yeni şekillenmeye başlayan çocuğun şiddetten etkilenmemesi imkansızdır. Şiddet uygulayanın ceza almadığını ve şiddet uygulayanın pasifize olduğunu gören çocuk, şiddetin yanlış bir şey olduğunu düşünmeyecek ve aynı saldırganlığı büyüdüğünde kendisi de gösterebilecektir (Vahip, 2002). Bireylerin aile içi etkileşim sürecinde sapma veya suç davranışlarına yönelik tutumları sonraki süreçte çocukların suça yönelip yönelmemeleri noktasında son derece önemlidir. Ailede suç kabul edilen davranışların görmezden gelinip yaptırım uygulamadığında bunun suça dönük bir eğilim oluşturacağı ifade edilmektedir. Bireylerin suça yönelmesinde diğer etkense sosyal çevrenin bireye yaklaşımıdır. Suçun övüldüğü, onaylandığı sosyal ortamda bireyler kabul görmek adına suça yönelebilir (Clark, 2009). Davranışçılık, her davranışın belirli uyaranlar neticesinde gerçekleştiği ve davranışın dışsal gözlemlenebilen uyaranların neticesinde ortaya çıktığını ifade eder. Davranışçılık, davranışın oluşması

için ödüllendirme veya cezalandırma gibi eylemlerin oluşmasına sebep uyarıcılardan söz eder. Yani, birey herhangi davranış sonrası kazanım elde ediyorsa o davranışı benimsemeye başlarken, yaptırma maruz kaldığında davranışı unutmaya eğilimi sergiler. Davranışçılık suç neticesinde bireylerin kazanımlar elde ettiğini söyler (Reid 2006). Anti sosyal davranışlar ödüllendirildiğinde ve pekiştiricilerle desteklendiğinde, suç içeren davranışa dönüşme sıklığı da o oranda artmaktadır (Heynes, 1996; akt. Güler, 2010).

Sezer, Kolaç ve Erol (2013) çalışmalarında, ilkökul çocuklarının saldırganlık durumunun ebeveynlerinin kavga etme sıklığı ve ebeveyn tutumundan etkilendiğini ortaya koymuşlardır. Turan (2012) çalışmasında çocukları suça sürükleyen sebeplerin başında aile faktörünün geldiğini ve ailelerin eğitimsiz ve bilinçsiz olmalarının önemli sorunların başında geldiğini ifade etmiştir. Doğan (2001) 60 ortaöğretim öğrencisinin ebeveyn tutumlarıyla, saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında otoriter tutuma sahip ailelerde yetişen çocukların saldırgan davranışlar sergilediğini tespit etmiştir.

Bu anlamda Türkiye'deki suç oranlarının yüksekliğine bakıldığında (Tablo 1, 2 ve 3) aile faktörünün de süreçte etkili olduğu ve çocuk yetiştirme noktasında doğru disiplin yöntemlerinin uygulanmasının öneminden söz edilebilir. Çocuk aile ortamında yapmış olduğu yanlış bir davranış noktasında ebeveynlerince eleştirilmeden ve cezalandırılmadan önce davranışının neden yanlış olduğuylla ilgili bilgilendirilirse, çocuk aynı davranışı muhtemelen tekrarlamayacaktır. Ancak yanlış davranış noktasında herhangi biri tarafından korunan çocuk aynı eylemi sürdürmeye devam edecektir. Doğal olarak yanlış davranış sönmeyecek, pekişecektir. Olumlu ebeveyn tutumlarının, çocukların davranış problemlerini çözmelelerinde, sosyal beceriler kazanmalarında etkili olduğu yorumunda bulunulabilir.

Yapılan araştırmalarla televizyonda şiddet içerikli görüntülerin çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz etkiler bilimsel olarak kanıtlanmıştır (Künüçen, 2004). Kişilerin suç işlemesine neden olan etkenlerle ilgili yapılan araştırmalar medyada gösterilen suç eylemlerinin şiddet eğilimine sebep olduğunu ortaya koymuştur (Anderson vd. 2015). Çocuk ve gençler tarafından izlenen şiddet ve saldırganlık içerikli programların saldırganlık, uyarılmışlık hali, depersonalisasyon ve sosyal izolasyona neden olduğunu göstermektedir (Bushman ve Huesmann, 2006). Bu görüşün tersi olarak televizyondaki şiddet ve suç görsellerinin saldırganlığı azaltacağını söyleyen yaklaşımlar da söz konusudur. Günlük yaşamda sözel ve fiziksel şiddet içeren durumlara sıkça maruz kalmanın saldırganlık enerjisini yükseltmesi neticesinde birey bu enerjisini boşaltacak kanallar arar. Bunun yöntemlerinden biri de televizyonda kurgulanmış şiddet görsellerinin izlenmesidir. Katarsis adı verilen bu yaklaşıma göre birey bu şekilde stresini yönetebilmektedir (Liebert ve Sprafkin, 1988). Gerbner (2014) ise televizyondaki suç ve şiddet içerikli görsellerin saldırganlığa teşvik etmek yerine, dış dünyanın tehlikelerle dolu bir yer olduğuylla ilgili izlenimini güçlendirdiğini söyler. Tannenbaum'un uyarma kuramına göre ise medya vasıtasıyla suç içeren davranışlara tanık olmak, baş etme yolu ve

problem çözme davranışı olarak şiddete başvurulmasına sebep olmaktadır (Tannenbaum ve Zillmann, 1975).

Her ne kadar suç ve şiddet içerikli görsellerin medya araçlarında gösterilmesi- nin saldırganlık ve şiddet eylemlerine dönüşmesi konusunda iki farklı görüş olsa da yapılan bilimsel araştırmalar medyada yer alan saldırganlık ve şiddet eylemlerinin istenmeyen davranışlara temel oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda ülkemizde suç oranlarının yüksek oluşu ile medya arasında bir neden sonuç ilişkisi kurulabilir. Ayrıca medya tarafından cazip bir yaşam şekli olarak sunulan çete kültürü de bireylerce içselleştirilerek organize suç işleme noktasında bireyler suça itilebilmektedir. Nitekim Türkiye organize suçlar noktasında Avrupa’da lider (Tablo 3), Dünya’da ise 14. sıradadır (Tablo 3). Medyanın bu tarz haberleri yoğun bir şekilde işlemesi ise süreç içerisinde suçun önüne geçilemez bir olgu olarak kar- topu etkisi göstereceği ve toplumsal barışın ciddi zarar göreceği ifade edilebilir.

Gerçeklik Terapisi

Gerçeklik terapisi, davranış şekillerini insanların yine kendilerinin seçtiklerine inanmakta ve aynen şoför koltuğundaki birey örneğinde olduğu gibi kişinin kendi yaşamına yön verenin yine kendisinin olduğuna inanmaktadır (Murdock, 2012). Kurama göre kontrol altına alabileceğimiz tek davranış yine kendi davranışlarımızdır ve çevremizi kontrol altına almanın yolu davranışlarımızı kontrol edebil- mektir (Kaner, 1993). Kuram, yaptığımız şeylerin kendi seçimlerimiz olduğunu ve tüm bireyleri eyleme iten şeyin yine bireyin kendi içinde olan şeyler olduğuna vurgu yapar (Glasser, 1998). Kuram, daha iyi tercihler yapmaya vurgu yapar fakat öncesinde yaptığımız kötü tercihlerimizin nedenlerini fark etmemiz gerektiğini söyler (Akpınar ve Öz, 2013).

Kaner (1992) suçluluk üzerine yapmış olduğu çalışmasında insanın sosyal bir canlı olduğunu ancak zaman zaman topluma ters düşen davranışlarda bulunarak, toplum düzenini bozduğunu da ifade etmektedir. Bu durumsa suça karşılık gel- mektedir. Suç işleyen bireylerle çalışırken Gerçeklik Terapisi’nin amacı suç işle- yen bireylerin yaşamlarını etkin bir şekilde kontrol altına almalarını ve sorumlu davranmalarını öğretmektir.

Gerçeklik terapisi üzerinden Türkiye’deki suç olgusuna göz atıldığında (Tab- lo 1, 2 ve 3) suç işleyenlerin bir seçim yaptıklarını ve seçimlerinin sonucu ola- rak cezalarını çektiklerini ifade edebiliriz. Yani suç işlemiş bireylerde iç kontrol psikolojisinin tam olarak işlemediği yorumunda bulunulabilir. Daha iyi tercih- ler yapabilmeleri ve daha iyi bireyler olabilmeleri için öncesinde yaptıkları kötü tercihlerini, hatalarını ve yanlışlarını gözden geçirmeleri ve nerede doğru seçim yapmadıklarını irdeleyerek, aynı davranışı tekrarlamamaları ve sorumluluk ala- bildikleri takdirde suça karışmadan yaşamlarını sürdürebilecekleri yorumunda bulunulabilir.

Feminist Teori

Feministler, kriminolojik açıdan çalışmaların erkek suçluluğunu açıkladığını fakat kadın suçluluğunu göz ardı ettiğini söylerler. Kadın ve erkek arasında gerek suç işleme oranları gerekse de suçların türleri noktasında farklılık vardır. Feministler, suç işleme davranışıyla mağduriyet arasında ayırım yapmanın zorluğu üzerinde durmaktadır. Kadın, sosyal yapı içerisinde özgürleşmesine rağmen, hukuki anlamda mağduriyetlerini giderecek sosyal planlamaya halen kavuşamamıştır. Bu sebeple kadın suçlarının bir bölümünün karşı karşıya kaldığı mağduriyetlere dönük bir meşru müdafaa sayılabilmesi gerekli görülmektedir. Kadın suçluluğu olarak görülenler temelde çoğu zaman kadının maruz kaldığı duygusal ya da fiziki şiddete karşı bir cevaptır (Suça Dair Teoriler, t.y.). Feminist kriminologlar kadınların cinsel istismar sebebiyle kendilerini korumak ve hayatta kalmak gayesiyle suça yöneldiklerini ifade ederler (Chesney-Lind ve Morash, 2013). Chesney-Lind (1989)'e göre aile içerisinde ya da toplumsal yaşamda cinsel istismara ya da şiddete maruz kalan kadınlar meşru müdafaa sebebiyle suç işlemektedir. Buna karşın kadınlar adalet sistemi içerisinde ayrımcılığa uğramakta ve suçlanmaktadır. Adler'e (2012) göre ataerkil toplumlarda erkeklik güdüsü her zaman baskın gelmek ister. Erkeklik göstergesi olarak 'Erkek olduklarını ve bu sebeple ayrıcalıklara sahip olmaları gerektiğini ispatlamalıdır. Bunu da erkeksi yönlerini vurgulayarak veya etraflarındaki kadınlara zulmederek gerçekleştirebilirler'.

Tablo 1'den anlaşıldığı üzere kadın suçluluğunun erkeklere nazaran oldukça az olduğu görülebilmektedir. Toplumsal yaşamda kadını görünür kılmak, özgür yurttaşlar olarak erkek ve kadını eşit görmek ve feminizmi bir yaşam felsefesi haline getirmek dünyayı daha yaşanılabilir bir yer haline getirebilir. Bu noktada, fikirlerinin arkasında duran ve eril düzene boyun eğmeyen kadın hareketlerinin geleceğe umutla bakabilmemiz adına sevindirici olduğu söylenebilir.

Kadının özgürleşme süreci kolay olmamıştır. Cinsiyet ayrımcılığı kadına dönük, evrensel bir problem gibi dursa da günümüzde yalnızca kadınları ilgilendiren bir sorun değil, sosyal hayatın tümünü etkileyen bir olumsuzluk olduğu söylenebilir. Bu anlamda ortaya konacak mücadeleyi bu bakış açısıyla sürdürmenin ve cinsiyet ayrımcılığının sonuçlarının iyi analiz edilmesinin öneminden söz edilebilir. Erkekler tarafından işlenen kadın cinayetlerine baktığımızda sayı her geçen gün artmaktadır. Devletin bu anlamda kadınları koruması elzemdir. Erkek tarafından tehdit edilen ya da şiddete maruz kalan kadın, refleks olarak kendini koruma içgüdüğü ile hareket ettiğinde ise istemeyerek de olsa zaman zaman fail konumuna düşebilmektedir. Tabii ki kadın sadece meşru müdafaa noktasında suç işlememektedir. Feministeler durumu sadece mağduriyet noktasında ele alsa da mağduriyet haricinde suç işleme noktasında kadınlar da erkeklerle aynı pozisyonundadır. Konunun bu bağlamda ele alınması ve kadın suçluluğunun bu şekilde değerlendirilmesi önemlidir.

Varoluşçuluk

Sartre, insanın sorumluluğunu ve suçunu *Çağımızın Gerçekleri* isimli eserinde Dostoyevski'nin sözüyle şöyle açıklar: *'Her insan, herkes karşısında her şeyden sorumludur. Nazi rejimine karşı koymamış her Almanı bu durumdan sorumlu tuttuk. Irksal veya ekonomik bir baskı olduğunda bunu açığa vurmayan her bireyi sorumlu tutuyoruz.'* (Sartre, 1961). Eylemde bulunan insanın seçimleri gibi sorumlulukları da sadece kendini kapsamaz. Kurtuluş isteyen her insan, yapılanlardan sorumludur (Aktürk, 2017).

Jaspers, haksızlıklara karşı takınılan sessizliğin maske takmak anlamına geldiğini söyler. Ona göre bu kendinden kaçıştır. Nazi iktidarını susarak izleyen Almanlar için *'Kendimizi gizleme, varoluşumuzun en belirleyici özelliği haline gelmişti. Şimdiyse ahlaki vicdanımıza yük oluyor'* demiştir. Kendisiyle hesaplaşmış bir insanın suçunu kabul etmede zorlanmayacağını ve söz konusu suç hakkında herkesle beraber yüzleşmede daha açık olabileceğini ifade etmiştir (Jaspers, 2015). Yılanı öldürseler romanında annenin oğlu tarafından öldürülmesi önemsiz bir cinayetten çok topluma mal olmuş bir suçtur. Suç, bireysel olduğu kadar toplumsaldır da. Çünkü insan tek başına var olamaz (Fromm, 2010).

Tablo 1'de Türkiye'de işlenen suç türlerinin çeşitliliğine ve oranlarına göz atıldığında hapishanelerde cezasını çeken hükümlü sayısında ve organize suçlar konusunda Avrupa'da ilk sırada oluşumuz üzerinde düşünülmesi gereken oldukça ciddi bir durumdur. Varoluşçuluk açısından değerlendirdiğimizde işlenen her suçtan toplum da sorumludur. Birey eyleminde yalnız olabilir ancak toplum suçun ortağıdır. Yani, suç eyleminin ortaya çıkışından toplum topyekün sorumludur ve bu sorumluluktan kaçamaz. Cinayet işleyen birisinin *'Ben öldürmedim'* demesi gibi bir şeydir bu. Evet kesin olarak suçu işleyen bir kişi vardır ancak o birey o suçu işleyene kadar ki toplumsal sorumluluk göz ardı edilmemelidir. Bu anlamda toplumsal yüzleşmeden söz edilebilir. Toplumu oluşturan her birey tek tek şapkasını önüne koyarak ben ne yapabilirim ya da yapabilirdim sorularını kendisine sormalı ve çözüm üretme noktasında sorumluluktan kaçmayarak, toplum bütün halinde çözüm sürecinin parçası olabilmelidir. Bugün göz ardı ettiğimiz bir problem yarın toplumun genelini rahatsız edecek düzeye geldiğinde ise geri dönülemeyecek bir noktada olabiliriz. Toplumsal barışın korunması noktasında sosyal refleksin öneminden söz edilebilir. Bu anlamda ülkemizde işlenen her suçtan bizlerin öncelikle bireysel olarak, resmin bütününe baktığımızda ise toplumsal olarak sorumluluğumuzdan söz edilebilir.

Tartışma ve Sonuç

Suç olgusu farklı disiplinlerin konusudur. Her bir disiplin suç konusuna kendi perspektifinden bakmakta ve yorumlar yapmaktadır. Bu çalışmada suç olgusu psikoloji disiplininin kuramsal çerçevesinden ele alınmış ve Türkiye'nin suç karnesi üzerinden yorumlarda bulunulmuştur. Çalışmada suç olgusu Psikanaliz, Sosyal Öğrenme kuramı ve Davranışçılık, Gerçeklik, Feminist ve Varoluşçuluk teorilerinin kavramları üzerinden ele alınmış ve yorumlarda bulunulmuştur. Her bir kuramın kendi kavramları üzerinden yapmış olduğu değerlendirmeler özünde bütünü oluşturmakta ve her bir kuram bir diğerrinin değinmediği ya da ele almadığı bir pencereden olaya bakarak farklı bakış açıları ortaya koymaktadır. Özetle tek bir kuramın suç olgusunu açıklamaya yetmediği söylenebilir.

Yapılan kuramsal analizlerle alana katkı koymak ve ruh sağlığı alanında eğitim gören lisans öğrencilerine kuramların içselleştirilmesi noktasında destek olmak hedeflenmektedir. Kuramların farklı şekillerde analizleri (film, şiir, atasözü vb.) söz konusudur. Bu çalışmada da suç olgusu farklı bir kulvar olarak kuramlar üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır.

Suç konusunda, çocukluktan itibaren bireylerin suça itilmesine engel olmak için ailelerle profesyonel olarak çalışılmasının öneminden söz edilebilir. Kuramların pek çoğu ebeveyn tutumlarına ve çocukluktan itibaren çocuğun bakımından sorumlu olanların, çocuğun ihtiyacı olan doğru çevreyi sunma noktasında sorumluluğundan söz etmektedir. Yine (Künüçen, 2004; Anderson vd.,2015) medya ve iletişim kanallarının ve toplumsal olarak insanların sorumluluğuna vurgu yapılmıştır. Sadece politika yapımcıların ya da sivil toplum örgütlerinin değil, suç konusunda her kesimin toplumsal refleks göstermesi suç olgusunun azalmasında etkili olabilir.

Feminist teori kadın suçluluğuna kadın mağduriyeti üzerinden baksa da mağduriyet harici suçlar noktasında kadın erkek arasında fark yoktur. Bu anlamda suç ve suçlunun değerlendirilmesi hususunda doğru değerlendirmelerin yapılması önemlidir. Suç konusunda uygun psikososyal değerlendirmelerin yapılması ve bireyin yeniden suç işleminin önüne geçilmesi adına atılacak adımlar önemlidir. Suça neden olan mikro ve makro faktörler bir bütün olarak ele alındığında, suç önleme konusunda ciddi yol alınabilir.

Kaynaklar

- Acar, G., Demir, A., Görmez, D., & Keser, İ. (2015). Aile ve çocuk suçluluğu ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2).
- Akpınar, O., & Öz, F. S. (2013). Gerçeklik terapisi: Özellikler, temel kavramlar, tedavi, uygulama ve değerlendirme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43), 1-22.
- Aktürk, Y. Ş. (2017). Varoluş felsefesi ile suç kavramına bir bakış. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 430-435.
- Adler, A. (2012). İnsan Doğasını Anlamak (Çev.: Deniz Başkaya) İzmir: İlya
- Akbaba, T. (2011). Kartal-Kadıköy bölgesi çocuk suçluluğu profili. [Doktora tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aliyev, N. (2020). Modern suçun nedenleri ve koşulları. Bir dizi belirleyici: Genel bir bilimsel teorik inceleme. *Adli Bilimler Ve Suç Araştırmaları*, 1(1), 7-21.
- Altunışık, M. A. (2018). Bireysel toplumsal farklılıklar ve ahlâkî gürecelik sorunu. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, 261-282.
- Anderson, C. A., Bushman, B. J., Donnerstein, E., Hummer, T. A., Warburton, W. (2015). SPSSI research summary on media violence. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 15(1), 4-19.
- Aral, F. (1997). Suçta etken olabilecek kişilik boyutlarının incelenmesi. [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü.
- Bakırcı, Ö. (2021). Suç sosyolojisi bağlamında dünyada ve Türkiye’de suç olgusu ve suçun toplumsal kaynakları: Kastamonu ili örneği. [Yüksek lisans]. Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bal, H. (2004). Çocuk Suçluluğu.(1.Baskı). Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bayındır N. (2010). Aile içinde yaşanan şiddete karşı çocuğun gösterdiği tepkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 1-9.
- Bingöl, İ. (2022). Sosyolojik suç teorilerine kuramsal bir yaklaşım: Sosyal süreç teorileri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 640-652. <https://doi.org/10.29029/busbed.1119294>
- Bireysel silahlanma (t.y.). Türkiye ve Avrupa’da senede kaç cinayet işleniyor, kişi başına ölüm kaç? Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2023/08/19/bireysel-silahlanma-turkiye-ve-avrupada-senede-kac-cinayet-isleniyor-kisi-basina-olum-kac>
- Bushman, B. J., & Huesmann, L. R. (2006). Short term and long term effects of violent media on aggression in children and adults. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 160, 348-352.
- Ceza infaz kurumu istatistikleri (2023). Erişim adresi: <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumu-istatistikleri-2023>
- Ceza istatistikleri raporu (2023). Avrupa’da en fazla mahkum ve tutuklu Türkiye’de. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/clkk40713zlo>
- Cherry, K. (2025). İd, ego ve süperego: Freud’un teorisini anlamak. Erişim adresi: <https://www.explorepsychology.com/id-ego-superego/>
- Chesney-Lind, M. (1989). Girls’ crime and woman’s place: Toward a feminist model of female delinquency. *Crime & Delinquency*, 35 (1), 5-29.
- Chesney-Lind, M., Morash, M. (2013). Transformative feminist criminology: A critical re-thinking of a discipline. *Crit Crim*, 21, 287-304.

- Clark, J. W. (2009). *Psychological Theories of Crime*, in J. Miller (Ed.), 21st Century Criminology: A Reference Handbook. (pp. 271–278). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Corey G. (1996). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*, 5th edition. Pacific Grove California, Brooks/Cole Publishing Company.
- Cömertler, N., & Kar, M. (2007). Türkiye’de suç oranının sosyo-ekonomik belirleyicileri: Yatay kesit analizi. *Ankara Üniversitesi SBF dergisi*, 62(2), 37-57.
- Cullen, F. T., & Agnew, R. (2003). *Criminological Theory Past to Present*. Roxbury Publishing Company, Los Angeles, California, 142-143.
- Demirbaş, T. (2002). Suçun nedenleri-suç etiyojisi. Erişim adresi: https://www.kriminoloji.com/Sucun_Nedenleri_Psikolojik-Timur_Demirbas.htm#_ftnref5
- Deniz, Y. B. (2022). Sosyal öğrenme teorisi ekseninde kadına yönelik şiddete ilişkin görüşler: Beyaz yakalı örneği. [Yüksek Lisans]. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Doğan, S. (2001). Farklı sosyo-ekonomik düzeylere mensup ergenlik çağındaki kız ve erkeklerin saldırgan davranışlarıyla ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler. [Yüksek Lisans Tezi]. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esen, Ö.E. (t.y.). Üçlü ilişkiye ilk adım: Oedipus kompleksi. Erişim adresi: <https://www.academia.edu/5540549/>
- Farrington, D.P. (1991) *Childhood Aggression and Adult Violence: Early Precursors and Later-Life Outcomes*. In D.J. Pepler, & K. H. Rubin (Eds.), *The Development And Treatment Of Childhood Aggression* (5- 29). Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Fromm, E. (2010). *Psikanaliz ve Din* (Çev.Elif Erten). İstanbul: Say
- Fırat, M. (2015). Değişim sürecinde Türkiye’de organize suçluluk üzerine sosyolojik bir araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 946-964.
- Freud, S (1924) *The Economic Problem of Masochism*. J. Strachey (Ed.), *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, Volume XIX (1923-1925) (ss. 255- 268). The Hogarth Press.
- Friday, P.C. (1998). Crime and crime prevention in China. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 14(3), 296-314.
- Fukayama, F. (1999). *Büyük Bozulma: İnsanın Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşması*. (Zeynep Avcı, Aslı T. Aydemir Çev.). İstanbul: Sabah Kitapları Yay
- Geçtan, E. (2008). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları (s.35).
- Glasser, W. (1998). *Kişisel Özgürlüğün Psikolojisi: Seçim Teorisi* (Çev.Müge İzmirli). İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Gerbner, G. (2014). *Medyaya Karşı* (G. Ayas, V. Batmaz, İ. Korkmaz, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gılıç, F. (2021). Eğitim ve suç ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası İnovatif Eğitim Araştırmacısı*, 1(2), 88-97.
- Groot, W., & Brink, H.M. (2010). The effects of education on crime. *Applied Economics*, 42(3), 279-289.
- Gökulu, G. (2019). Suç kuramları: Biyolojik psikolojik yaklaşımlar. Eleştirel bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 14(4), 1471-1488.
- Görgülü, T. (2021). Suç ve suçlu davranışına kuramsal bir bakış: Psikolojik bakış açısıyla adli sistemde psikolojik değerlendirme ve uygulamaları. *Akademik Açık*, 1(1), 59-70.

- Göver, İ. H. & Şenol, D. (2017). Toplumsal bir olgu olarak suç: Sosyolojik bir analiz. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7(2). doi: 10.26579/jocress-7.2.15
- Güler, M. (2010). Sosyal psikoloji bakış açısından çocuk ve ergenlerde suçlu davranış gelişimi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 89, 355-372.
- Güllü, İ. (2014). Suç olgusuna teorik ve eleştirel bir yaklaşım. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (3), 104-107. <https://doi.org/10.18493/kmusekad.11567>
- Hemant, A. (2023). Psychodynamic theory of criminal behaviour. Erişim adresi: <https://thelegalquotient.com/criminal-laws/criminology/psychodynamic-theory-of-criminal-behaviour/2695/>
- Harman, G. (2000). *Explaining Value and Other Essays in Moral Philosophy*. Oxford: Clarendon Press
- How does the psychoanalytic theory explain criminal behavior? (t.y.). Erişim adresi: <https://www.tutorchase.com/answers/a-level/psychology/how-does-the-psychoanalytic-theory-explain-criminal-behavior>
- Hughes, L. A. (2005). The representation of females in criminological research. *Women & Criminal Justice*, 16 (1/2), 1-28.
- İd, Egü, Süperego (t.y.). Erişim adresi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/>
- İlkkaracan, P., Gülcür, L., & Arın, C. (1996). *Sıcak Yuva Masalı-Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz*. İstanbul: Metis Yayınları.
- İnanç, B.Y., & Yerlikaya, E. E. (2024). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Jaspers, K. (2015). *Suçluluk Sorunu*. (Çev. A. Emre Zeybekoğlu). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Kaner, S. (1992). Suçluluğu açıklayan yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 473-496.
- Kaner, S. (1993). Kontrol kuramı ve gerçeklik terapisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 26(2), 569-585.
- Karakuş Ö., & Tekin H.H. (2012). Çocuk koruma kanunu uyarınca haklarında danışmanlık tedbiri uygulanan çocukların özellikleri. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7(29), 29-44.
- Kazak Ekin, N. (2016). Suça sürüklenmiş çocukların annelerinin çocuklarına ilişkin algısı: Siirt örneği. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keser, E. (2022). Mazoşist kişilik özelliklerinin Freud ve Fairbairn'in kuramları açısından incelenmesi: Mazoşizmin tanımı ve klinik görünümü. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 9(3). 466-488.
- Künüçen, A. (2013). Televizyonda haber programları, şiddet ve çocuk. *Selçuk İletişim*, 3(2), 57-67.
- Kızmaz, Z. (2005). Göç ve yoksulluğun patolojisi: Siyasal şiddetten sosyal şiddete. *Sosyoloji Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 85-114.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-174.
- Kızmaz, Z. (2012). Gelişmekte olan ülkelerde suç: Suç oranlarının artışı üzerine sosyolojik bir çözümleme. *Mukaddime*, 5.
- Koç, C. (2019). Suçun konusunun yokluğu durumunda teşebbüse elverişlilik sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 147, 49-73.
- Korucu, A. A. (2019). Freudyen ve Jungiyen yaklaşımlarla anne olgusu. *Atatürk*

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 133-143.
- Kurtuluş, M. K. (2024). Türkiye, en çok tutuklu ve hükümlünün bulunduğu Avrupa ülkesi; en yakın ülke ile arasında neredeyse 4 kat fark var! Erişim adresi: <https://t24.com.tr/haber/turkiye-en-cok-tutuklu-ve-hukumlunun-bulundugu-avrupa-ulkesi-en-yakin-ulkeyle-arasinda-neredeyse-4-kat-fark-var,1168244>
- Küresel organize suçlar endeksi (2023). Küresel organize suçlar endeksi 2023: Türkiye Avrupa'da lider, dünyada 14. Sırada. Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2023/09/27/kuresel-organize-suclar-endeksi-2023-turkiye-avrupada-lider-dunyada-14-sirada>
- Liebert, R. M., & Sprafkin, J. (1988). *The Early Window: Effects of Television on Children and Youth*. New York: Pergamon.
- McWilliams, N. (2014). *Psikanalitik Tanı: Klinik Süreç İçinde Kişilik Yapısını Anlamak* (4. Baskı). (E. Kalem, Çev.) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mihalic, S. (2007). *Social Learning Theory and Family Violence*, *Editorial Encyclopedia of Domestic Violence* (ss.645-652). Jackson, Ali, Routledge: New York.
- Murdock, N.C. (2012). *Gerçeklik Terapisi*. (F. Akkoyun, (Ed.). Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları: Olgusu sunumu yaklaşımıyla (2. basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Nuttall, J. (2011). *Ahlâk Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş* (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nişancı, D. (2020). Suç kavramına kriminolojik açıdan bakış: Suç olgusunu izaha yönelik psikolojik yaklaşımlar, *Fasikül Hukuk Dergisi*, 12(124), 6-15.
- Nogay, G. (2024). İçişleri Bakanı Yerlikaya: 2023 yılında maalesef 308 kadın, uğradığı şiddet nedeniyle hayatını kaybetti. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/icisleri-bakani-yerlikaya-2023-yilinda-maalesef-308-kadin-ugradigi-siddet-nedeniyle-hayatini-kaybetti/3271305>
- Özkalp, E., & Kirel, Ç. (2011). *Örgütsel Davranış*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Özcan, C. (2018). Kısırcaılık ve hasetlik: Sosyal medya ile altın çağında. Erişim adresi: <https://www.benucarken.com/kiskanclik-ve-hasetlik-sosyal-medya-ile-altin-caginda/>
- Özlem, D. (2010). *Etik: Ahlâk Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Psikanaliz, Sigmund Freud (t.y.). Erişim adresi: <https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/133623/>
- Rahimov I.M. (2015). *Suç ve Ceza*. Bakü.
- Reid, S. T. (2006). *Crime and Criminology* (11th ed.). Boston: McGraw Hill.
- Rousseau, J. J. (2012). *Toplum Sözleşmesi* (IX. Basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Russell, B. (1938). Power, a new social analysis. Erişim adresi: <https://archive.org/details/poweranewsocia022256mbp>.
- Sartre, J. P. (1961). *Çağımızın Gerçekleri* (Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol). İstanbul: Çan Yayını.
- Sarıtarla, İ.H. (2016). Bilecik merkez ilçe kırsalında suç (2010-2014) ve suçların dağılışı. [Yüksek Lisans Tezi]. Bilecik: Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Schmallegger, F. (2003). *Criminal Justice Today* (7th ed). Pearson Custom Publishing.
- Sezer, A., Kolaç, N., & Erol, S. (2013). Bir ilköğretim okulu 4, 5, ve 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne baba tutumları ve bazı değişkenlerle ilişkisi. *Müşbed Dergisi*, 3(4), 184-190.
- Sezer, S., Kahya, O., & Yıldırım, K. (2022). Eğitim ve suç arasındaki ilişkinin sosyolojik analizi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(2).

DOI:10.21666/muefd.989472

- Tannenbaum, P. H., & Zillmann, D. (1975). *Emotional arousal in the facilitation of aggression through communication. Advances in experiment social psychology*. 8. New York: Academic Press.
- Turan, İ. (2012). Suça sürüklenen çocuklar: Kocaeli örneği. [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topçuoğlu, T. (2014). Çocuk suçluluğu ve gelişimsel (Risk-odaklı) suç önleme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı I), 217-226.
- Tuna, F. (t.y.). Suç kavramına tarihsel ve sosyolojik bir bakış. *Polis dergisi*. Erişim adresi: <https://polisdergisi.pa.edu.tr/suc-kavramina-tarihsel-ve-sosyolojik-bir-bakis-1785-haber>
- Vahip, I. (2002). Evdeki şiddet ve gelişimsel boyutu: Farklı bir açıdan bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(4), 312-319.
- Vito, G.F., & Maahs, J.R. (2017). *Criminology: Theory, Research and Policy* (4ed). Jones & Bartlett Publishers, Burlington
- Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), 131- 150.
- Westacott, E. (1995). Moral relativism. James Fieser, Bradley Dowden (Ed.), *Internet Encyclopedia of Philosophy (IEP): A Peer-Reviewed Academic Resource*. Erişim adresi: <http://www.iep.utm.edu/moral-re/> adresinden erişildi.